

Havlit i vinterdragt ved Bornholm. BIOFOTO/Benny Gønsbøl.

Havlit, *Clangula hyemalis*

Andefugl med mørkebrunt hoved, bryst og hals, på hovedet et stort hvidt felt, fire halefjer er meget lange og smalle; hos hunnen er ryggen mørkebrun, bugen og kroppens sider hvide. Talrig vintergæst, især ved Bornholm.

– Danmarks Dyreverden 6, 122-25.

Havlit o. 1700ff (1) efter fuglens skrig av-av-lit med association til hav jf. *sølit* Falster o. 1850 (2), *havelde* o. 1700 (3), *havlyk(ke)* 1801ff (4), Als (5), Dreslette VFyn (6), *havnlit* 1823-50 (7), *havluk(ke)*, -lok, -lug Drejø, Bågå, Ærø, Langeland, Sejerø (8), om vinteren råber den i vågerne havhav-luk! og advarer således mod at havet »lukker sig« (9); *litte* Omø (6), *havlitand* 1852 (10).

Gadis(se), *havgadis(se)*, -gasse Bornholm 1756ff (11) af uvis oprindelse.

Angel-, *angletaske* 1763ff (12), navnet gjaldt oprindelig småkrebs (*Lepas anatifera*) kaldt andeskæl, der ofte hæfter sig til havfugle (13) sml. gråand s. 49.

Dykker, *klaeshan* og *ungle* 1763 (14), *dukand* ØHannerred (15); *trofører* 1776 (16); *vinterand* 1811 (17), *isand* 1850 (18), *frostand* (19); *Agnete* 1852, 1931 (20); *havfasan* Sønderjylland, Skagen (21); *kuhejli* Vendsyssel (22), *vadkarl* Femø (6).

Færøerne: *ogvella*; VGrønland: *agdlek*, *alleq* gengiver fuglens stemme; ØGrønland: *agdlerajik* 'den som ofte siger a-ah-ah' (23); hvis den om aftenen danser og synger eller råber a-adlek i vindretningen, bliver det stille vejr dagen efter, havlitten er en fintvejrslugl (24).

Den siger: hav-hav-hav-havet er mit, la-la-la-landet er dit! (Bornholm, Reersø; 25).

Der er blevet fundet knoglerester af havlit fra yngste istid og i stenalderens køkkenmøddinger (26).

Drenge satte en af dens halefjer i deres hovedtøj (Drejø o. 1890; 27).

Havlitten er en af den ondes fugle og besjælet af ham; blodstjertning stilles, idet man triller en lille bold af dunene fra reden og sluger den (Grønland; 28). Et grønlandsk eventyr handler om en havlit i sangerstrid med en rype (29).

LITTERATUR: (1) 659 7, 985f; (2) 281c 225; (3) 170 1909,60; 434 2,178; (4) 389 1801.4,49 (Anholt); 451 382; 383 1,137; (5) 212c tb. 204; (6)

Havlittens stemme efterlignes under rituel dans for at få vindstille. Tegning af Jens Rosing i Finn Lynges *Fugl og sæl- og menneskesjæl*, 1981.

388; (7) 842 195; 822c 55, 3.opl.; (8) 599 28862; 388; (9) 856 143; (10) 451 382; (11) 860 15; 693b 1,619; 794 3,1885, 77; 212c tb 204; 3 45; 203 95; (12) 693b 1,619; 451 382; 161 1,530; (13) 659 1,565,600; (14) 693b 1,619; (15) 202c 1,138; (16) 582 15; (17) 770 179; (18) 822c 55; (19) 165 5,1910-11, 145; (20) 451 382; 776 2,141; (21) 388; 76c 328; (22) 202c 2, 212; (23) 562 33,1907,74; 776 2,141; (24) 547 39,154; (25) 785 233; 794 3,1885,77; 464j 203; 160 1906/38; 292; (26) 776 2, 198; 154 360; (27) 599 28862; (28) 547 102,123; (29) 743 29-33.

Ederfugl, *Somateria mollissima*

Hannens underside, bagkrop og svingfjer er sorte, ryg og bryst hvide, sidstnævnte med et rosa skær, det hvide hoved har en grøn nakke og sort stribe på issen; hunnen er mørkebrun med vingespejl. Yngler i Vadehavet og indre danske farvande, især på Kattegatøerne, Saltholm og Christiansø, bestanden af overvintrende ederfugle i vore farvande anslås til over 600.000.

– Danmarks Dyreverden 6, 129-41.

Ederfugl o. 1700ff, også *edderfugl* og blot *edder*; fællesnordisk, ældre nydansk ejder, af oldnordisk ædr (isl. ædur), indoeuropæisk eti, som måske er beslægtet med oldindisk (sanskrit) ati 'vandfugl' (1). *Eddergås* 1763ff (2), *edderand* 1763ff (3), *edderbleg* Læsø 1768ff (4), navnet forklares med, at fuglen sprøjter »edder« (ekskremer) hen over æggene hvis den forstyrres jf. *eddelblidrer* Læsø: den blidrer (pladrer) over æggene når den opskræmt må forlade reden (5); *ærre* o. 1700ff; Gilleleje o. 1800 (6), *arfugl* Samsø 1824 (7), *Ørfugl* 1852ff (8); hunnen: *odder(en)*, hannen: *bonden*, *odderbonden* Anholt 1896 (9).

Åbo(er) Bornholm 1756ff (10), tydingen: fuglen opholder sig ved års udløb (1763; 11), måske oprindelig 'øbo' (1856; 12), fra åbod 'tilgift' fordi salget af de kostbare dun supplerede Christiansø-kommandantens indtægt (13); navnet er snarest et lydord efterlignende hannens dæmpede knurren a-oh-å-oh i parringstiden (14) jf. *uhand* 1852ff (15).

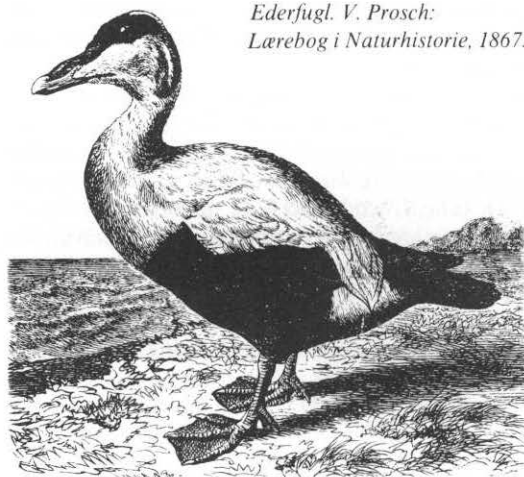
Grienlandson Sylt 1852 (16), *nobodosky*, *stobodosky* Samsø 1824ff (17), *sluffedos* Samsø fra hollandsk 'skiden person' (18), *admiral* om gammel hun Skagen (19).

Færøerne: *eider*; hunnen: *æða*, *æva*, hannen: *æðublikur*, *blikur*; enårig med hvidt bryst: *pumpuringur*; noa-navne: *rusk* 'affald, snavs', *roðbuk-suskarvur*, jagt på fuglen er ulovlig, en nedlagt må skjules f.eks. i et par bukser af fåreskind (roð) (20). VGrønland: *mitek* 'som sætter sig [på vandet]', *upernalik* 'som kommer med forår', *siorartok*, *sujorartok* 'den langnæbbede, -pandede', *kakor-tok* 'den hvide', *kukajuk* 'den næsten hvide', *avok* efter stemmen, *qaqujuk*, *angutiviak*; ung han: *amauliksak*; han i forårsdragt: *amaulik*, fuglen har på ryggen en farvetegning, som ligner en langhættet amaut 'barnepel' hvori kvinder bærer deres børn; hunnen: *arnauiak* 'hunfugl'; ØGrønland: *malerssugak* 'den som jages [med kajak]', *ugpaterkortok*, *ugpaterqorteq* 'den med de store lår' (21).

LITTERATUR: (1) 626 79; (2) 693b 1,619; 439b 100; (3) 98b 4; 383 1,162; (4) 693b 4,711; 61 155 (også *aderblå*); 212c 3,1140; (5) 202d 2,72; (6) 170 1909,54; 233 1942,21; (7) 165 22,1928, 60; (8) 451 385 (Samsø); 776 2,183; 383 1,162; (9) 160 1904/27: 1000; (10) 860 281; 693b 3,233; 160 1904/27:673 (1886); (11) 98b 4; (12) 3 39; (13) 203 397; (14) 785 39f; (15) 451 385; 776 2,183; 383 1,162; (16) 451 385; (17) 165 22,1928,60; 451 385; 776 2,182; (18) 212c 3,380; (19) 287b; (20) 522 11,82; (21) 451b 690; 562 21,1899,94; 33, 1907,75f; 109,1936-39, 205.

KØD, SKIND OG DUN

En knogle af ederfugl fra istidens sidste afsnit er fundet i Lønstrup klit sydvest for Hjørring og er det ældste kendte vidnesbyrd om vort lands forti-

Ederfugl. V. Prosch: Lærebog i Naturhistorie, 1867.